

Luchtwachttorens, landschapselementen uit de Koude Oorlog

FRANS BEEKMAN

Op een aantal plaatsen in Nederland staan hoge betonnen torens. Ze maakten deel uit van een net van luchtwachtposten, dat in de jaren '50 is opgezet om laagvliegende vliegtuigen uit het oosten te signaleren. De overgebleven torens vormen een interessante herinnering aan de Koude Oorlog.

Om te waarschuwen voor laagvliegende vliegtuigen uit het oosten, die niet door de radar opgemerkt konden worden, werd in 1950 besloten een net van 276 waarnemingsposten over Nederland uit te zetten. Als voorbeeld diende een dergelijk waarschuwings-systeem dat bij de Battle of Britain in 1940 goed gefunctioneerd had.

De waarnemingsposten werden gevestigd op torens, molens en hoge gebouwen. Waar die ontbraken, moesten uitkijktorens gebouwd worden. Tussen 1950 en 1960 zijn zo 140 luchtwachttorens gebouwd, waarvan de geprefabriceerde betonnen raatbouw-elementen geleverd werden door N.V. Schokbeton in Kampen. De hoogte van de torens varieerde van 2½ tot 31 meter.

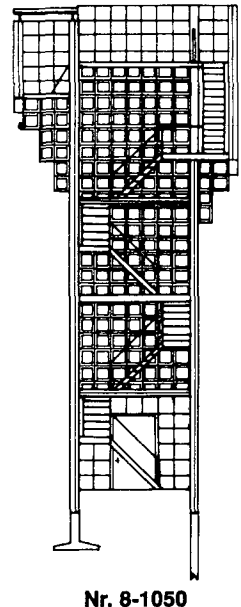
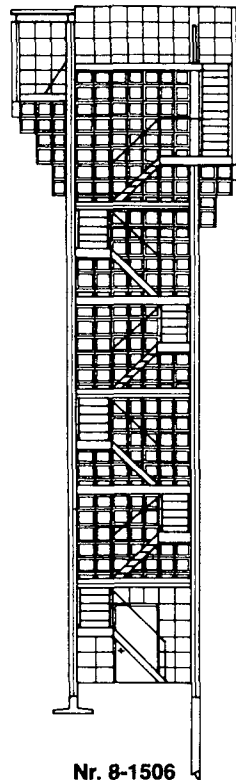
De plaats van de luchtwachttorens werd bepaald door het gegeven dat om elke post een geluidscirkel van 8 kilometer moest liggen, waarbinnen men een naderend vliegtuig zou kunnen horen. Geluidswaarneming is immers 's nachts en bij slecht zicht belangrijker dan visuele waarneming. De gegevens kwamen tenslotte terecht op een zogenaamde plottafel in een luchtwachtcentrum en dit centrum was verbonden met de opgestelde artillerie.

De plaatsing ging niet zonder protesten. Zo schreef de Provinciale Zeeuwse Schoonheidscommissie dat de torens *uit aestetisch oogpunt gezien zeer in het landschap zouden detoneren*. Als reactie op dergelijke protesten (en als camouflage) werden de torens grijs-bruin geverfd en werd een klimopbegroeiing aanbevolen (het plan de torens

met plantenbakken uit te voeren ging niet door!).

Tijdens mijn eigen militaire dienstplichttijd bij de lucht doelartillerie werd mij in 1960 als succes verteld, dat het vliegtuig waarmee Chroesjtsjof in 1958 naar Parijs vloog met dit systeem gevolgd was en dat de lucht doelartillerie – ongeladen – meege draaid had.

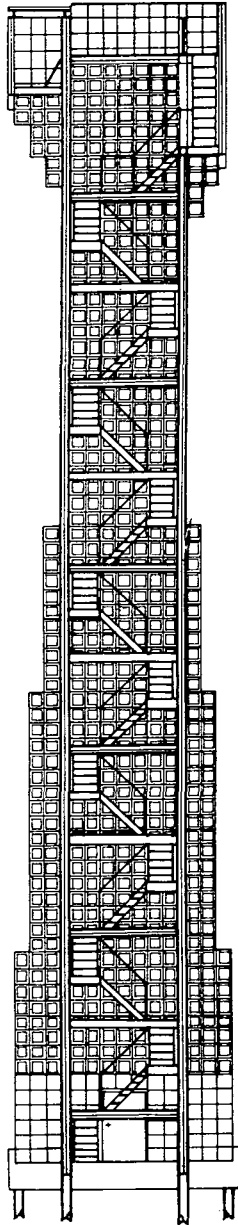
De snelheid van de moderne straaljagers maak-

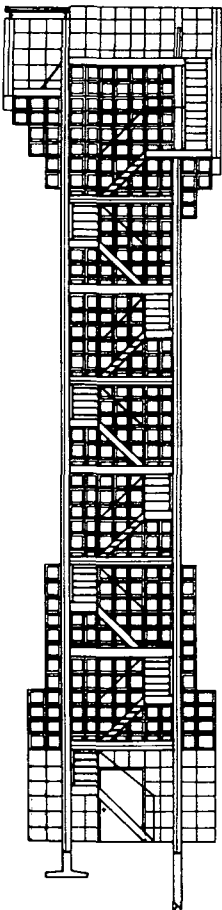
Links: Luchtwachttoren, ontwerp toegepast in onder andere Nieuw-Namen.

Rechts: Luchtwachttoren, ontwerp toegepast in onder andere Eede.

Nr. 8-2760

Nr. 8-1962

Links: Luchtwachtoren, ontwerp toegepast in Koewacht, Elburg en Twello.

Rechts: Luchttwachtoren, ontwerp toegepast in Kloosterzande.

te het systeem hopeloos ouderwets en in 1964 werd het Korps Luchtwachtdienst opgeheven.

Nadien zijn de torens in hoog tempo afgebroken. Volgens Sakkers & Den Hollander (z.j.) waren op 1 januari 1989 nog 12 luchtwachttorens over: in Hornhuizen, Menaldum, Oost-Vlieland, Oud-Schoonebeek, Groesbeek, Eede, Kloosterzande, Koewacht, Nieuw-Namen, Nispen, Ossendrecht en Posterholt. Later in dat jaar sneuvelde de zeer hoge toren van Kloosterzande. Aan de andere kant moet de toren op het fort Sint Andries bij Rossum, blijkbaar over het hoofd gezien door de auteurs, aan de lijst worden toegevoegd.

Deze curieuze landschapselementen uit de Koude Oorlog hebben slechts zeer kort het landschap 'gesierd': men vond ze echt lelijk. Nu er nog maar enkele over zijn, gaan de zeldzaamheid en de informatiefunctie een rol spelen in de waardering. Slechts een nieuwe functie kan de luchtwachttorens van sloop sparen. Te denken valt hier aan brandtoren, uitzichttoren of vogelobservatiepost.

Aircraft reconnaissance towers; relics from the Cold War

During the 1950's a network of aircraft reconnaissance posts was built up, as a warning system against low-flying aircraft. Where no existing buildings could be used, concrete towers were built. Since their abandonment in 1964, most of these towers were demolished. The 12 remaining towers are an interesting relic from the Cold War.

LITERATUUR

SAKKERS, H. & J. DEN HOLLANDER (z.j.). Luchtwachttorens in Nederland; industrieel erfgoed uit de koude oorlog. Middelburg, NRI.